

Bijzondere post

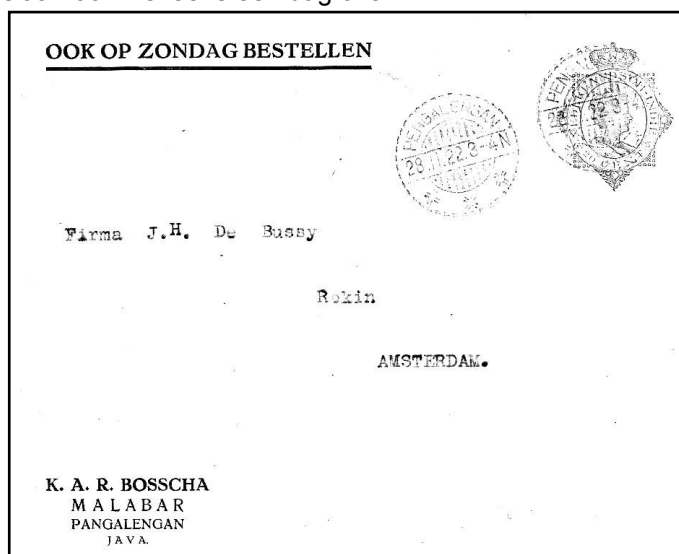
Aflevering 47

Door Daan Koelewijn,

ZONDAGSPOST

Een sociaal probleem

Dit verhaal gaat over het wel of niet op zondag bezorgen van post. "Wat," zegt u, "ik ben al blij dat de post iedere dag bij mij in de bus glijdt, ze slaan ook wel eens een dag over."

Afb.1 Door zakenlui bedrukt postwaardestuk met het verzoek om wel te bezorgen op zondag

Protest tegen zondagsarbeid

Zo'n 150 jaar geleden ging dat anders. Door de week vonden er vijf tot acht buslichtingen plaats en de post werd enige malen per dag bezorgd, ook op zondag. De postkantoren waren ook normaal open op die dag.

Omstreeks 1850 kwam er in ons land een beweging op gang tegen dat bezorgen van post op zondag. Deze protestactie kwam niet alleen uit de hoek van de christelijke postbestellers. Ook bezorgers die niet aan een kerk gebonden waren, maakten bezwaar tegen het werken op zondag. De protesten begonnen in die tijd, omdat in de Tweede Kamer wijzigingen van de Arbeidswet werden behandeld.

Aanvankelijk werden de acties gevoerd door individuele postbodes. Zij stempelden de teksten "Zondag niet bezorgen" en "Zondag bestelling niet nodig" op de poststukken die zij moesten bezorgen. Ook ontwierpen ze een sluitzegel met de tekst "Gaat zaterdag na den middag niets meer posten. Steunt het postpersoneel in zijn strijd voor zondagsrust. Laat op zondag niet bestellen".

Actie en reactie

In 1857 kwam er enige beweging in de zaak. De postmensen kregen om de andere week een deel van de zondag vrij. Als disciplinaire maatregel kon een postbeambte wel worden bestraft met inhouding van de vrije uren op zondag. Als een postbode op zondag wat meer vrije tijd wilde hebben, mocht hij een plaatsvervanger aannemen, die hij echter zelf moest betalen.

In 1882 gingen de PTT-beambten zich beter organiseren. Zij richtten de *Nederlandsche Vereeniging ter Bevordering van de Zondagsrust* op. De zakenwereld vond het evenwel van groot belang dat de zondagse postbestellingen werden gehandhaafd. Zij richtte de *Nederlandsche Bond ter Bestrijding van de Overdreven Zondagsrust* op. En zo waren de stellingen betrokken.

Er kwamen verbeteringen voor de bestellers

Langzamerhand kwamen er verbeteringen in de werkomstandigheden van de postbezorgers. Het aantal buslichtingen op zondag werd in 1900 verminderd en drukwerk behoeftte niet meer te worden bezorgd op de rustdag.

Etiketjes

Vanaf 1912 waren etiketjes verkrijgbaar die men op zijn brieven kon plakken. Het waren rode op geel papier gedrukte plaatjes met de tekst "Niet bestellen op zondag". Voor een velletje van vijftig stuks moest je één cent betalen. Na veel kritiek waren de etiketten vanaf 1 augustus 1916 gratis te krijgen. In de periode januari 1912 tot augustus 1916 werden 98.031 van dergelijke velletjes verkocht. Dit leverde dus f 980,31 op. Buitenlandse post was uiteraard nooit voorzien van zo'n plakplaatje en werd dus altijd op zondag besteld.

Afb.2 Het eerste etiket: niet bestellen op zondag

Afb.3 Bestellen op zondag

afscheuren van het strookje bepalen of je de factuur op zondag voor je wilde laten werken. Liet je het strookje aan de postzegel zitten, dan werd je post niet op zondag bezorgd. Er verschenen ook briefkaarten. Onder de waardeindruk stond de genoemde tekst. Als je de post toch op zondag wilde laten bestellen, moest je die tekst doorhalen.

Thematische mogelijkheden

Deze zondagspost is thematisch in ieder geval te gebruiken in verzamelingen over *beroepen, godsdienst, strijd voor zondagsrust, brievenbussen, post en arbeidsomstandigheden*. Zelf ontdekt u wellicht ook mogelijkheden voor uw thema. ■

Het tweede etiket

In 1919 werd een nieuw etiket in gebruik genomen. Het was donkerblauw en droeg de tekst "Bestellen op zondag". Ze dachten bij de PTT, niets voor niets, en de mensen moesten er toch weer voor betalen. De prijs: één cent per tien stuks. Het aantal postbestellingen op zondag nam drastisch af, vooral in kleinere plaatsen.

Afb.4 Bestellen onder voorwaarde

Steeds minder werken op zondag

Het derde etiket verscheen in 1926, voor dezelfde prijs als het vorige. Aan de tekst van het etiket uit 1919 werd toegevoegd: "Als 's zondags ter plaatse een bestelling is". De zondagsbezorgingen vonden in maart 1926 nog alleen plaats in Amsterdam, Den Haag, Gorinchem, Groningen, Rotterdam, Scheveningen, Schiedam en Utrecht. Na drie maanden stopte men met deze bestellingen in Gorinchem en Schiedam. In de zes overgebleven plaatsen werd de zondagspost op 24 juli 1940 afgeschaft. Vanaf 1935 was daar nog een vierde etiket in gebruik. "Als 's zondags ter plaatse een bestelling is", werd vervangen door "Geldt alleen voor ..." gevolgd door de namen van de zes resterende steden.

De toestand bij onze zuiderburen

In België waren ze al veel vroeger met dit probleem bezig dan bij ons. In 1893 werden postzegels met aanhangsels uitgegeven. Daar stond op "Ne pas livrer le dimanche/Niet bestellen op zondag". Je kon door het

Afb.5 Een Belgisch postwaardestuk met keuzemogelijkheid